

SCHAKEL MET DE MULTICULTURELE SAMENLEVING

VERSLAG SEMINAR 'ETNICITEIT IN KINDERPROGRAMMA'S'

Maandag 14 Oktober 2002, 15 - 17 uur

Georganiseerd door Cinekid in samenwerking met Mira Media

In de goed gevulde City 5 zaal stelt dagvoorzitter Tessa Boerman de panelleden voor: Tanja Jadnanansing, diversiteitmanager bij bureau 'Meer van Anders' van de NOS en Irene Costera Meijer, universitair hoofddocent Mediastudies ASCoR. Tessa Boerman is documentairemaker en stelde eerder bij cultureel centrum De Balie ook het filmprogramma 'Black Inc.' samen.

Uitgangspunt

Makers zijn zich soms niet bewust van de manier waarop hun werk geïnterpreteerd kan worden. De confrontatie met deze interpretaties kan inzicht bieden in de keuze en selectie van beelden.

Aan de hand van vier fragmenten uit kinder- en jeugdprogramma's geeft Tessa Boerman een workshop 'beelddeconstructie'. Daarbij worden de wetenschappelijke en maatschappelijke aspecten extra benadrukt door de panelleden.

Tessa Boerman

Als eerste wil ik het hebben over het begrip etniciteit, wat etniciteit inhoudt en hoe dit in kinderprogramma's verbeeld kan worden. Straks zullen we aan de hand van vier fragmenten daarop ingaan. Wat betekent etniciteit?

Irene Costera Meijer

Etniciteit wordt op verschillende manieren ingevuld. Bij Blokker kun je etnische servetten kopen, hetgeen dan betekent dat de servetten een zebra- of girafmotief hebben. De Bijenkorf adverteert met etnische kunst, hetgeen tot uitdrukking komt in de verkoop van giraffen. Voor programmamakers betekent een etnische verhaallijn dat er 'iets zwarts' in moet. Het misverstand is duidelijk. Men vergeet dat iedereen een etnische achtergrond heeft. Of die nou Amsterdams of Gronings of Nederlands of Turks of Marokkaans is. Voor witten in Nederland is dit moeilijk te bevatten. Irene Costera Meijer geeft haar studenten bij de cursus beeldvorming altijd de opdracht om een kleurbiografie te schrijven. Ze stelt de vraag: 'Wanneer ontdekte je voor het eerst dat je een eigen kleur had?' Voor de niet-blanken is de opdracht geen enkel probleem. Zij zijn zich bewust van hun kleur en etnische achtergrond. Voor wit ligt dit anders; men is zich niet bewust van de eigen kleur. Er komen biografieën in de trant van: ik heb geen kleur, ik kom uit Groningen. Alsof dat automatisch betekent dat je wit bent. Zij denken op dat moment voor het eerst na over wat het betekent om wit te zijn. Zij komen uit een gebied dat overwegend wit is en beschouwen wit niet als kleur. Dat is het wel.

Tessa Boerman

Is etniciteit iets dat vaststaat, iets dat duidelijk afgebakend is?

Irene Costera Meijer

Nee. Bevoorbeeld bij Amsterdammers van Marokkaanse komaf is soms Marokkaans sterker dan Amsterdams, andere keren is dat juist weer omgekeerd. Als het gaat over een voetbalwedstrijd Ajax - Feyenoord voelen zij zich waarschijnlijk Amsterdamer, als het gaat om een wedstrijd Nederland - Marokko overheerst misschien het Marokkaans zijn. Etniciteit hangt af van de context, hoe je die beleeft, ervaart en er betekenis aan geeft.

Tessa Boerman

Wat is het voordeel van het begrip etniciteit boven multiculturalisme?

Irene Costera Meijer

Ik heb een voorkeur voor het begrip interculturaliteit. Interculturaliteit omvat de communicatie tussen culturen. Het is een actiever begrip dan multiculturaliteit en geeft uitdrukking aan het contextafhankelijke karakter. Bij multicultureel doelt men nooit op de witte Groningers. Het gaat dan over 'zwart' als een soort restcategorie, een extra groep. Multicultureel zou juist iedereen moeten omvatten maar wordt over het algemeen niet op die manier gebruikt. Daarbij is het belangrijk dat 'wit' de eigen etniciteit beseft en zichtbaar maakt, zoals bijvoorbeeld in de Poolse Bruid gebeurde met dat typisch Nederlandse landschap. Daardoor kreeg 'wit' betekenis.

Tessa Boerman

Is het bezig zijn met multiculturaliteit een modetrend, zal het belang van etniciteit vanzelf verdwijnen?

Tanja Jadnanansing

Nee, we moeten iets met de multiculturele samenleving. Mensen met een niet-Nederlandse achtergrond gaan niet zomaar weg, die zijn hier om te blijven. Over het algemeen wordt men zich hiervan bewust omdat mensen uit andere culturen zich steeds meer profileren en hun stem laten horen. Er is behoefte aan diversiteit. Vooral bij jongeren leeft dit. Met name in de grote steden waar de helft van de jongeren een andere etnische achtergrond heeft dan de Nederlandse. Zij willen zichzelf terugzien op televisie en gaan daarom ook meer naar MTNL kijken, de lokale zender die wel voorziet in die behoefte.

Bij de NOS vraagt men zich echter nog steeds af of men aandacht moet besteden aan etniciteit. Het zou eigenlijk vanzelfsprekend moeten zijn, maar in de Hilversumse kaasstolp dringen veranderingen in de samenleving maar moeizaam door. De behoefte van de kijker aan diversiteit krijgt weinig aandacht van de beleidsmakers bij de omroepen. Er is nauwelijks behoefte om er iets aan te doen.

Bij het bureau 'Meer van Anders' houdt zich nu iemand bezig met onderzoek naar de behoefte bij kijkers en bij programmamakers. Daarnaast bekijkt hij/zij wat er al is, welke programma's recht doen aan de diversiteit. Helaas werken niet alle omroepen mee aan dit onderzoek, het is moeilijk om de feiten op tafel

te krijgen. Er is geen openheid van zaken. De resultaten van het onderzoek worden in november gepresenteerd bij de NOS.

Tessa Boerman

Merk jij in je onderzoek dat het niet leeft, houden makers zich niet bezig met multiculturaliteit?

Irene Costera Meijer

Ik heb zowel soapmakers als nieuwsmakers geïnterviewd. In soaps zie je steeds meer kleur. In het begin wist men niet goed hoe om te gaan met 'etnische' verhaallijnen. Bijvoorbeeld toen in 'Goudkust' een zwart gezin werd 'binnengereden' gebeurde dit op de stereotiepe manier die illustratief is voor hoe men hier over het algemeen mee omgaat. Programmamakers associëren 'zwart' met arm en menen daar iets mee te moeten doen. Dat er ook een zwarte middleclass is lijkt iedereen te ontgaan. In het geval van 'Goudkust' ziet een wit personage iets 'zwarfs' in de tuin bewegen. Hij belt de politie om vervolgens te ontdekken dat de zwarte man behalve de nieuwe buurman ook nog officier van justitie is. De introductie van een zwarte familie vormt een aanleiding voor de plotontwikkeling, voor een probleem. De familie kan er niet gewoon zomaar zijn, zoals dat bij de witte families het geval is. Zwart is automatisch een probleem. Bij nieuws doet zich hetzelfde voor. Men komt niet op het idee om zomaar een zwarte deskundige te vragen voor een onderwerp dat niets met etniciteit heeft te maken. Men denkt niet buiten de algemene conventies. Bij een bepaald item hoort automatisch een bepaalde groep. Als het over de AOW gaat, komt men niet op het idee om bijvoorbeeld een Marokkaan te vragen die van plan is om na z'n zestigste in Marokko te gaan wonen. Hij kan vertellen wat veranderingen voor hem zouden betekenen. Men denkt er gewoon niet aan. Net zomin als men een jong iemand zal vragen naar zijn mening over de AOW-plannen, terwijl zoiets voor nu en later gevolgen heeft. Het patroon is aan het veranderen, maar het gaat langzaam. Bij Prins Claus vraagt men nu reacties van niet-witte Nederlanders. Twee jaar geleden was het nog heel gewoon om, bij een nieuwsitem over de Chinese maffia, een verslaggever op de Nieuwmarkt een straatinterview af te laten nemen met een blanke deskundige, terwijl op de achtergrond de Chinezen af en aan liepen. De verslaggever kwam niet op het idee om een Chinees een vraag te stellen.

'Zwart' is nooit gewoon aanwezig, 'zwart' is alleen interessant voor zover het dramatisch interessant is of met betrekking tot het nieuws interessant is.

Tessa Boerman

Dit gaat over de kleur die er in beeld verschijnt. Kun je ook voorbeelden geven hoe op andere niveau's kleur een rol speelt?

Irene Costera Meijer

Er is een interessant verband tussen werkwijze en journalistieke invalshoek. De organisatiecultuur speelt een grote rol bij het perspectief op het nieuws. In een vorig onderzoek heb ik de werkwijze van het jeugdjournaal met die van het NOS 'grotemensen' journaal vergeleken. Bij het jeugdjournaal werkt men in een team. Eerst wordt er vergaderd en zoekt men samen naar een interessante invalshoek. Vervolgens gaan de verslaggevers aan het werk en wordt het item gemaakt. De redactie is multicultureel. In de praktijk leidt dit tot een grotere diversiteit, de nieuwscultuur is breder. Bij het journaal maakt een iemand een item, wordt veel individueel gewerkt. Daardoor wordt de context versmald tot die van één individu, de verslaggever heeft alleen zichzelf als context. Deze aanpak leidt tot minder diversiteit.

Tanja Jadnanansing

Ook 'Zappelin' zoekt naar manieren om aandacht te besteden aan etniciteit, om meer gebruik te maken van de multiculturele samenleving en al haar creatieve mogelijkheden. De netmanager heeft aangeklopt bij Bureau 'Meer van Anders' met de vraag of zij willen meedenken over inkleuring van de kinderprogrammering op een natuurlijke, niet krampachtige manier. Zo kon Tanja Jadnanansing de suggestie doen voor een Hindoestaans vriendschapsfeest waarbij iedereen elkaar polsbandjes geeft als teken van vriendschap. Alle kinderen zijn bezig met dit thema dus kun je het mooi verweven in een programma over vriendschap. Het is de kunst om dat op een natuurlijke manier te doen, zonder het te verbijzonderen. Nu is het nog te vaak zo dat algemene programma's 'wit' zijn. Men stopt er af en toe een programma tussen met allemaal zwarte mensen bij elkaar en dan gaan we het dus over een

andere cultuur hebben. Het is belangrijk dat die scheiding verdwijnt, dat multiculti onderdeel is van de normale programma's.

Overigens hebben kinderen tot hun achtste geen kleurbewustzijn, geen begrip van cultuurverschillen.

Irene Costera Meijer

Je kan er ook voor kiezen om het juist heel dik erbovenop te leggen, bijvoorbeeld met oog voor de huidige tendens in Amsterdam dat 'zwart' hip is. De betekenis van etniciteit verandert binnen de jongerencultuur. Witte jongetjes in Amsterdam meten zich een Surinaams accent aan en gebruiken woorden uit andere talen dan het Nederlands.

Tessa Boerman

De betekenis van etniciteit is aan het veranderen, het begrip wordt steeds meer geassocieerd met grootstedelijkheid. Wat zijn de valkuilen bij het besteden van aandacht aan etniciteit?

Irene Costera Meijer

De valkuil is dat er iets mee is, terwijl er tegelijkertijd niks mee is. Het is een dilemma voor programmamakers: hoe doe ik dat, etniciteit verweven in programma's. Het wordt gezien als extern aan het programmamaken, als een maatschappelijke verantwoordelijkheid terwijl het eigenlijk een integraal deel van het programmamaken is. Het moet deel uit maken van het scenarioschrijven en van het casten. Het moet niet iets zijn dat er ook nog eens bijkomt. Net zoals je speelt met mannen- en vrouwenrollen, die keuzes maak je ook, zo speel je ook met etniciteit.

Een ander valkuil is, om uit angst voor kritiek, om het verkeerd te doen, het hele thema uit de weg te gaan. In soaps diende zich hiervoor een interessante oplossing aan. Een aantal acteurs zijn gaan onderhandelen over de verhaallijn. Ze hadden kritiek op de cliché benadering en hebben die door eigen initiatief kunnen veranderen. Een voorbeeld was de actrice die Aisja speelde in 'Onderweg naar Morgen'. Zij weerlegde bijvoorbeeld de vooroordelen bij schrijvers over de betekenis van de hoofddoek. Het droeg bij aan het verhaal want verhalen worden leuker naarmate ze authentieker zijn. Je moet dan als

actrice wel sterk in je schoenen staan. En de regisseur moet ervoor openstaan, die moet het leuk vinden, de kwaliteit ervan zien.

Tessa Boerman

Die worsteling, de angst bij programmamakers om het verkeerd te doen, komt dat veel voor?

Tanja Jadnanansing

Men schiet in een kramp en dat gaat ten koste van het creatieve proces. Men legt verhaallijnen ter beoordeling voor met de vraag: is dit politiek correct of niet.

Maar ook de achtergrond van de maker is erg belangrijk. Bijv. Jörgen Raayman kan als Tante Es in zijn talkshow allerlei vragen stellen aan Tara Singh Varma die iemand anders niet kan stellen. Dezelfde culturele achtergrond wekt vertrouwen, en dat is erg belangrijk. Ook al wil je dat het niets uitmaakt, het speelt een grote rol. Ook hierin zit een dilemma, want het is natuurlijk niet de bedoeling dat je als Surinaamse programmamaker alleen Surinamers zou mogen interviewen en als Nederlandse alleen Nederlanders. Maar het werkt wel zo, eenzelfde achtergrond schept een gemakkelijkere basis.

Zaal

In soap zit veel kleur in verhouding met andere programma's.

Irene Costera Meijer

Het begin was moeilijk, vooral vanwege de commerciële legitimatie. Men zei dat 'allochtonen' niet tot de doelgroep horen maar dat is veranderd. Ook stonden de makers open voor de verandering, ze vonden het leuk. Maar toch blijft er een verschil: over 'wit' is men realistisch, over 'zwart' is het denken vaak achterhaald. Denk maar aan de eeuwige associatie tussen Marokkaans en uithuwelijken.

Zaal

Maar dat geldt ook voor Nederlandse verhaallijnen in soap, daar ben je als Nederlander ook niet altijd blij mee, want dat gaat ook over clichés.

Tessa Boerman

Dit is een belangrijk punt in de discussie over beeldvorming. Wat is het verschil tussen een stereotiepe benadering van bijvoorbeeld Marokkanen met stereotiepering bij Nederlanders?

Irene Costera Meijer

Bij de film 'de Liff' was het omgekeerde het geval. De oorspronkelijk zwarte liftboy bleek een slechterik te zijn, waarop de producent zei: dit kan dus niet. Men is bang om ongewild stereotypen te bevestigen. Een zwarte acteur wordt zelden gecast als slechterik, terwijl ook zwarte acteurs het interessant vinden om de slechterik te zijn. Bovendien betekent dit dat ze minder kans maken op werk dan hun witte collega's die dus voor meer rollen in aanmerking komen. De enige oplossing is om altijd meer rollen voor zwarten te bedenken, meer kleur te casten. Het probleem zit in het eenzijdige karakter, men zoekt systematisch naar clichés.

Zaal

Maar er doen zich ook echt problemen voor in verband met Marokkanen. Mag je die dan niet meer laten zien?

Irene Costera Meijer

Natuurlijk wel, maar waarom alleen dat? Er wordt systematisch alleen daarover verteld en bericht, terwijl er legio andere manieren zijn waarop ze in beeld kunnen komen.

Tessa Boerman

Wil je iets uitleggen over het begrip voorstellingsvermogen?

Irene Costera Meijer

Het voorstellingsvermogen over 'zwart' moet breder worden. Dus 'zwart' niet alleen als het prototype dealer. De Marokkaanse jongen die tot in de puntjes verzorgd gaat stappen blijkt altijd weer iets verkeerd in de zin te hebben. Dat voorstellingsvermogen, over wat Marokkaans is, moet niet beperkt blijven tot één ding. Clichés zijn inherent aan het soapgenre. Maar bij de serie 'Dunya &

Desi' speelt men op een prachtige manier met conventies. Zo draagt de Marokkaanse moeder sexy lingerie onder haar lange, verhullende jurk. Spelen met conventies en je eigen voorstellingsvermogen uitbreiden buiten datgene dat je kent of als vanzelfsprekend beschouwt. Voor alle genres en programma's is dat belangrijk, het gaat ook op voor documentaire en nieuws.

Zaal

Hoe komt het dat alles vanuit een blank perspectief wordt bekeken. Er zijn toch ook allochtone programmamakers?

Tanja Jadnanansing

Dat is niet zo. Van alle programmamakers bij de Publieke Omroep heeft slechts drie procent een niet-Nederlandse achtergrond. Bureau 'Meer van Anders' streeft ernaar meer kleur binnen te brengen maar stuit op allerlei obstakels. Niet zozeer de programmamakers maar de eindredacteuren verzetten zich. Ze denken dat cultuurverschillen problemen opleveren en nemen liever mensen aan uit hun eigen netwerk. Het onbekende is niet aantrekkelijk.

Bovendien zijn er (te) weinig allochtonen op de opleidingen voor journalistiek. Voor veel allochtonen is dit beroep geen optie. Uit eigen ervaring weet Tanja Jadnanansing dat er in Hindoestaanse kringen twee opties zijn voor de kinderen. Je wordt jurist of arts. Toen zijzelf bij de NOS ging werken heeft haar familie een kerkdienst voor haar georganiseerd in de hoop dat het toch nog goed zou komen.

Zaal

Hoe komt het dat dat witte perspectief overheerst?

Irene Costera Meijer

Het is niet persé zo dat je een wit perspectief hebt als je wit bent. Zwarte programmamakers betekenen niet automatisch een zwart perspectief. Zo simpel is het niet. Inleven in de ander is een professionele kwaliteit. Mannen in vrouwen, ouderen in jongeren etc.

Als je je inleeft in een ander perspectief krijg je een ander verhaal, of het nou nieuws is, of soap of whatever. Het besef krijgen dat je die keuze hebt en dat je

die keuze maakt, daar gaat het om. Het ene verhaal is niet noodzakelijk beter dan het andere, het is vooral anders. De verschillende perspectieven zouden meer vertegenwoordigd moeten zijn.

Het verschil in kijk blijkt bijvoorbeeld uit een onderzoek bij kijkers naar 'The Cosby Show'. De vraag was: is dit een typisch zwarte serie?

Antwoord zwarte kijkers: ja, vanwege de manier van opvoeden, de thema's uit de geschiedenis en de zwarte kunst aan de muren. Als er witte personages voorkomen is dat kort. Bovendien gedragen de witte vriendjes van de kinderen zich altijd vreemd.

Antwoord witte kijkers: ja, vanwege het accent waarmee ze praten en de muziek.

Verklaring van dit witte antwoord: De witte kijkers gaan nadenken over wat zij zich voorstellen bij een zwarte serie. Ze denken aan het praten met een accent om vervolgens een accent te horen dat er niet is. De familie is immers een keurige middleclass familie en niemand praat met een accent.

Zaal

Een programmamaker werkt als enige niet-moslim bij de moslimomroep. Hij vindt het erg moeilijk om te ontkomen aan de conventies. Er wordt juist vastgehouden aan iconen want het moet wel meteen duidelijk zijn dat dit de moslimomroep is. Deze eis van herkenbaarheid, van een duidelijk zichtbare identiteit beperkt de speelruimte. Meisjes dragen dus altijd een hoofddoek, anders moet je gaan uitleggen dat ze moslim zijn. Hoe doorbreek je dat?

Tessa Boerman

Creativiteit!

Zaal

Als je van het cliché afwijkt wordt dat gewoon niet gepikt, niet binnen een scenarioworkshop en niet bij de omroep. En daar zit een probleem. Zodra je het anders doet, ligt het moeilijk.

En hoe verkoop je dan nog je scenario. Producenten willen er vaak niet aan, want het moet wel kijkers trekken. Zij spelen op safe.

Tanja Jadnanansing

Dat probleem is bekend. Want als je het anders doet zitten er bij de omroep allerlei mensen die zich bemoeien met het scenario. Bij 'Bradaz' is regelmatig ingegrepen door dramaturgen, bij gevoelige onderwerpen, waardoor het resultaat halfslachtig werd.

Irene Costera Meijer

We moeten onze creativiteit gebruiken om dit soort blokkades te slechten. Bijvoorbeeld door een stijl als ironie te gebruiken, paradoxen om de weerstand te overwinnen.

Associaties veranderen, 'wit' zichtbaar dus bespreekbaar maken. In de film 'De Poolse Bruid' gebeurt dat. Maar je kan ook stedelijk wit zichtbaar maken. Nu is 'wit' niks, terwijl 'zwart' altijd gekoppeld is aan problemen.

Tessa Boerman

Wat ook opvalt is dat bijvoorbeeld Marokkaanse jongens een bepaald beeld krijgen van Nederland via de televisie en dat beeld klopt ook niet met de werkelijkheid. We hebben nu een aantal dilemma's besproken en gaan kijken naar een aantal fragmenten waarin etniciteit gebruikt is. Daarbij letten we op de vorm waarin dat gebeurt en welke keuzes er zijn gemaakt.

Fragment 1

Circus Kiekeboe, arabisch gesproken clownsact.

Tanja Jadnanansing

Er kwamen veel uiteenlopende reacties van kijkers. Een aantal witte Nederlandse maar ook Marokkaanse kijkers vonden het onverantwoord om kinderen programma's in de eigen taal voor te schotelen. Hun argument was dat kinderen juist allemaal goed Nederlands moeten leren, dus niet in kinderprogramma's met andere talen geconfronteerd moeten worden. Andere Marokkanen wezen erop dat de uitzending in het hoog-arabisch was, een taal die het merendeel van de Marokkanen in Nederland niet machtig is. Zij vroegen zich af welk doel je dan denkt te bereiken. Vervelend voor de programmamakers, want wanneer doe je het nou eens een keer goed. Er waren ook positieve reacties in de trant van: eindelijk wat meer diversiteit op tv.

Tot slot was er ook nog een Friese Nederlander die het prachtig vond en hoopte dat dit in veel meer talen, dus ook het Fries zou gaan gebeuren.

Dit is het enige kinderprogramma dat in verschillende talen is uitgezonden. De opzet van Kiekeboe was om in te springen op de wetenschap dat kinderen die de eigen taal goed beheersen ook gemakkelijker Nederlands leren. Er waren begeleidende boekjes in de verschillende talen. Bijkomend probleem bleek de keuze van de talen. Welke etnische minderheidsgroepen komen wel aan bod en welke niet? In hoeveel talen ga je dit doen? Ook in het Ghanees bijvoorbeeld? Groepen die niet aan bod komen voelen zich benadeeld en niet erkend, het ligt gevoelig.

De landelijke omroep is bang om kijkers te verliezen als men in andere talen dan het Nederlands programma's laat maken. Het beleid is erop gebaseerd dat Nederlands de gemeenschappelijke taal is die wij spreken, dus moet alles in het Nederlands. Er is al jaren discussie over. De verschillende allochtone groepen kunnen wel terecht bij MTNL, die maken doelgroeptelevisie, en de kijkers uit deze groepen stemmen ook steeds meer daarop af.

Tessa Boerman

Dit programma is zo gemaakt, dat - ook als je de taal niet begrijpt - de beelden het verhaal vertellen.

Irene Costera Meijer

Bij Circus Kiekeboe wordt de taal als muziek gebruikt, de taal ondersteunt de beweging, en is het dus niet zo belangrijk om te begrijpen wat er precies wordt gezegd. Je zou ook kunnen besluiten om de verschillende personages verschillende talen te laten spreken.

Fragment 2

'Een blinde mevrouw'

Een aflevering uit de dertiendelige serie 'Dag Juf'.

Een klein meisje ontmoet een blinde mevrouw. Het meisje is zwart, de mevrouw is wit.

Betekenis voor de beeldvorming

In dit fragment doet zwart of wit er niet toe, de mevrouw kan immers niet zien dat het meisje zwart is. Overigens is het kind een ikoon van een klein zwart meisje.

Scenarioschrijver

Bij dit fragment is in het scenario niet bewust gekozen voor de zwart-wit verdeling van personages. Geen van de afleveringen is geschreven met het idee iets te gaan doen met etnische achtergronden. Wel heeft de schrijver er van te voren op aangedrongen dat er uit verschillende bevolkingsgroepen kinderen gecast zouden worden voor de programmaserie, los van de thema's. Gewoon omdat ze vindt dat de kinderen een beeld moeten zien dat de werkelijkheid weerspiegelt. Dat het meisje hier zwart is is toeval.

Het is een aflevering uit een serie waarin zes kinderen afwisselend iets beleven cq een conflict hebben met een volwassene. Het is niet geschreven met de intentie aandacht te besteden aan multiculturele problemen, wel om recht te doen in samenstelling van de groep kinderen aan de diversiteit van de samenleving. De regisseur, Ben Sombogaart, stond open voor kleurrijke casting. Kinderen casten is echter moeilijk en in de praktijk bleek het erg moeilijk om bijvoorbeeld een Turks meisje te vinden, waardoor de cast minder gevarieerd werd dan gepland. Een andere praktische overweging met betrekking tot diversiteit is de herkenbaarheid van wit en zwart, waardoor je de verschillende personages gemakkelijk uit elkaar kunt houden. Zo is er een aflevering waarin een jongetje een portemonnee vindt van een zwarte mevrouw. Er zitten fotootjes in, waardoor het voor kijkers heel snel duidelijk is dat die mevrouw, als enige zwarte tussen allemaal blanken, haar portemonnee zoekt. De aflevering heeft verschillende prijzen gewonnen. Misschien maakt dat praktische voordeel de keuze voor zwart ook weer gemakkelijker dan de keuze voor Turks en Marokkaans, want zij zijn veel minder als zodanig herkenbaar als je de geijkte uiterlijke kenmerken zoals hoofddoekjes wil vermijden.

Zaal

Waarom kiezen jullie dit fragment. In mijn ogen doet het er niet toe dat dit meisje zwart is, het valt me in eerste instantie niet op. Het is een heel gewoon meisje, zoals er velen bij mij op school zitten.

Tessa Boerman

We wilden bekijken op welke manieren etniciteit verbeeld wordt. Bij Circus Kiekeboe was dat verbaal, hier is het visueel. Je ziet haar kleur, haar haar en kleding en ook de manier waarop ze spreekt. Het is de bedoeling dat je oog krijgt voor de manier waarop etniciteit aangekleed wordt. Misschien ziet het er nu heel gewoon uit, maar gewoon is niet zo gewoon als je gaat schrijven of casten. Dan zijn het keuzes die je moet maken en het helpt als je je bewust bent van andere mogelijkheden dan gebruikelijk. Soms wordt heel expliciet in een scenario aangegeven dat iemand zwart of wit moet zijn. Soms wordt de etnische achtergrond ook verweven in de verhaallijn.

Schrijver

Ik heb bij het schrijven niet aangegeven waar een zwart of wit kind zou moeten spelen, alleen aangegeven dat men hier bij de casting aandacht aan moet besteden.

Irene Costera Meijer

Het doet er niet toe en toch verandert het iets in dramatisch opzicht, in dit geval met de blinde mevrouw die de kleur niet kan zien. Het maakt toch uit, hetzelfde fragment met een wit meisje zou anders zijn, de kleur roept andere associaties op. Dat is natuurlijk idioot, maar het is wel zo. Ook als het toevallig ontstaat en niet is bedacht speelt dit een rol bij de beeldvorming.

Tessa Boerman

Het blijft lastig in dit soort discussies. Het besteden van aandacht aan etniciteit werkt polariserend. Er zit altijd een lading van goed en fout aan vast, terwijl het er juist omgaat daarvan af te komen.

Zwart roept dus een associatie op met een probleem terwijl dat er hier niet is.

Zaal

Ik zie dat probleem juist niet, ik vind dit een heel gewoon meisje zoals er tientallen bij mij op school zitten en begrijp niet goed wat daar uitzonderlijk aan is.

Fragment 3

CVDLK (Club van de Lelijke Kinderen)

Mischa Kamp maakte deze korte documentaire (15 minuten) in het kader van Kids & Docs. Binnen dit project worden kinderen uitgenodigd voorstellen in te dienen voor korte documentaires. Kamp viel meteen voor het voorstel van deze meidenclub. Ze hadden lekker gekke foto's van zichzelf opgestuurd en iets verteld over hun club. Voor de maker was die club heel herkenbaar, het deed haar denken aan de clubs in haar eigen jeugd.

Er worden altijd veel voorstellen en ideeën ingestuurd. De omroepen bekijken wat zij interessant vinden. Zijzelf let bij de keuze van een onderwerp in de eerste plaats op de karakters. Aandacht voor etniciteit is een prettige bijkomstigheid, een extra kwaliteit, maar geen voorwaarde.

Vraag

In dit geval hebben de meiden verschillende achtergronden. Heb je hen gevraagd wat dit betekent, wilde je daar iets mee doen?

Mischa Kamp

De verschillen in culturele achtergrond speelden voor vijf van de zes meiden in de club geen enkele rol, ze sneden het onderwerp zelf niet aan. Alleen het Marokkaanse meisje had opgemerkt dat het zo leuk was, dat ze allemaal verschillende achtergronden hadden. Mischa Kamp had echter al besloten om dit onderwerp niet aan te snijden en zich te concentreren op de club. Later bleek het Marokkaanse meisje helaas als enige niet mee te mogen doen, van haar ouders niet. De maakster heeft niet persoonlijk met de ouders gesproken, het contact liep via een oudere broer en zus. Zij zeiden dat de vader het niet goed vond dat zijn dochter voor de camera kwam.

De keuze om dit niet te vermelden, om het gemis van een clublid niet in de film te laten meespelen is gemaakt omdat het over de club moest gaan en niet over de problematiek rond etniciteit. Het speelde ook voor henzelf niet.

Het blijkt in het algemeen lastig te zijn om Turkse en Marokkaanse kinderen voor de camera te krijgen. Niet omdat ze zelf niet willen maar ze mogen gewoon vaker niet.

Fragment 4

Dunya & Desi

Dunya's ouders zijn weg. Dunya en Desi grijpen dit aan om stiekem een feestje te houden met hun vriendjes. Dunya koopt haar broertje om met een, eveneens verboden, fles drank. Haar ouders komen iets eerder terug, maar broertje redt de zaak.

Irene Costera Meijer

Erg goede serie, waarin het Marokkaans zijn betekenisvol is, maar niet cliché. Gelaagdheid aanbrengen is heel belangrijk. Iedereen is interessant als individu, vanwege zichzelf. Marokkaans zijn voegt daar iets aan toe, Amsterdams zijn en/of Nederlands zijn ook. Beide etnische achtergronden zijn zichtbaar en van dezelfde orde.

Sommige problemen zijn voor iedereen, ongeacht culturele achtergrond, hetzelfde. Andere zaken zijn juist essentieel anders. Maar de Marokkaanse moeder houdt net zoveel van mooie lingerie als de Nederlandse, en daarin vinden zij elkaar.

Het is heel jammer dat zo'n serie (te) weinig kijkers trekt, hetgeen grotendeels te wijten is aan het gebrek aan publiciteit en aan de slechte programmering bij de publieke omroep. Irene Costera Meijer adviseert de Publieke Omroep onder andere over de manier waarop men zo'n serie kan promoten. Ze heeft daartoe het publiek verdeeld in 3 groepen: de consument, de burger en de genierter. Bij deze serie zou je je moeten richten op de genierter. Het moet vooral niet onder de noemer jeugdserie want dan kijkt de groep die je wil bereiken, de jongeren, in ieder geval niet!

Tanja Jadnanansing

De pilot is getest bij jongeren en die waren enthousiast.

Irene Costera Meijer

Het gaat erom dat je de eigenschap 'kwaliteit' beter kan verwoorden. Onder kwaliteitsdrama verstaat men bij de publieke omroep series als 'Mevrouw de Minister', 'Retour Den Haag' en misschien mag 'Oud geld' ook nog meedoen. Dat dit etiket ook van toepassing zou kunnen zijn op 'Dunya & Desi' komt bij niemand op. Je hoeft zo'n serie niet te promoten, of niet alleen, door te wijzen op het multiculturele karakter ervan. Het is gewoon mooi drama.

Zaal

Hoe is Dunya & Desi gevallen bij Marokkaanse kijkers?

Tanja Jadnanansing

Er zijn alleen reacties gekomen van jongeren die het heel erg leuk vonden. Met name de scène waarin de Marokkaanse ouders heel verliefd met elkaar dansen werd heel mooi gevonden, omdat er nu eindelijk ook eens ruimte is voor romantiek binnen een Marokkaans huwelijk. Tegelijkertijd kunnen clichés ook erg waar zijn. In dit fragment is het niet erg dat de jongen (het broertje) condooms heeft, maar als de vader had ontdekt dat ze eigenlijk van Dunya waren had er wat gezwaaid.

Tessa Boerman

De romantische scène met de ouders, verandert dat ook iets aan het idee bij Marokkanen over de Nederlandse televisie?

Irene Costera Meijer

In ieder geval maakt het meer zichtbaar. Als je het nooit ziet bestaat het ook niet. Dat geldt op alle fronten, dus niet alleen in de verbeelding van allochtone individuen maar ook in de verbeelding van 'wit'.

Zaal

Er is een nostalgische tendens in film en televisie-onderwerpen. De Annie M.G. Schmidt verfilmingen, zoals nu 'Ja zuster, nee zuster'. Het is een tendens die meer kleur juist tegenwerkt want in het verleden was Nederland erg wit.

Reactie

In Abeltje is er bewust voor gekozen om een bruin meisje te kiezen, maar de hoofdrol was voor een wit kind. Dat was inherent aan het verhaal, je kan gezien het karakter van het verhaal niet voor zwart kiezen.

Irene Costera Meijer

De BBC heeft soms mooie ideeën om de nostalgische dramaseries 'in te kleuren'. Zo laat men in een nostalgische serie over the Isle of Skye een asielzoeker terechtkomen in die witte gemeenschap. Ook als zo'n eiland helemaal wit is kun je kleur inbrengen, mits je erover nadenkt. In Nederland moet dat meer gebeuren.

Zaal

Er zit een breakdance scène in 'Ja Zuster, Nee Zuster', als eigentijds element in nostalgisch verhaal. Helaas een gemiste kans, want ook hier geen rol voor een zwarte acteur.

Tessa Boerman, samenvattend

- In de casting moet men vaker kiezen voor kleur
- Het moet een standaardmanoeuvre zijn, deel uit maken van het hele proces van programma maken.
- Witte Nederlanders moeten de eigen etniciteit leren zien.

Irene Costera Meijer

Als je programmamakers aanspreekt op te weinig aandacht voor etniciteit vallen twee soorten reacties op:

Reactie 1, volgens het 'kunstenaarsrepertoire': Ik maak goede personages en goede dialogen dus komt het vanzelf goed.

Reactie 2: Niemand vertelt mij wat ik moet doen

Natuurlijk zijn goeie personages en dialogen essentieel, maar het gaat erom dat je je bewust bent van de eigen beperkte blik. Het auteurschap ligt bij film nog gevoeliger dan bij televisie, want televisie wordt vaker door meer mensen gemaakt.

Tanja Jadnanansing

Maar bij tv loop je weer tegen dat machtsblok aan van witte mannen rond de vijftig. Zij maken de dienst uit. Heel veel mensen binnen de televisiewereld hebben nog nooit nagedacht over diversiteit.

Afronding door Tessa Boerman

Makers moeten andere vormen vinden, zich bewust zijn van veranderingen in de samenleving. De tijd van argeloosheid, dat je kritiek kon wegwimpelen met 'er is ook altijd wat' is voorbij.

Amsterdam, 21.10.02, Marjo Janssen